

ETIKUS POLITIKUS

„ANNYIRA BONYOLULT LETT MINDEN, hogy csak a kivételes értelem képes úrrá lenni rajta: mert immár nem elég jól játszani a játékot, hanem minduntalan felmerül a kérdés: Ezt a játékot kell-e egyáltalán játszani, és melyik a helyes játék” – írja *Wittgenstein* már vagy 100 évvel előttünk. A nagy filozófus megérezte a posztmodern életérzést, amely korunkra uralkodóvá vált, és egyben kiutat is mutatott. A posztmodernben nincs kánon, sem a művészetben, sem az erkölcsben, sem a társadalmi lét egyéb területein. Mindent szabad, mindent az egyénre, az élethelyzetre kell szabni. De érezzük ennek csapdáját. A kánon hiánya, a dolgok relativizálása mára katasztrofális közállapotokat teremtett – lassan az egész világon. Visszasírjuk Pinokkió egyszerű őszinteségét. Ma, ha hazudik valaki, nem nő meg az orra, nem nőnek csacsifülei, sőt... Az orwelli világ, amelyben az igazság és a hazugság szabadon felcserélhető, közel került hozzánk.

Közben nem vesszük észre, hogy a kialakított káosz egyfajta gumicsont a mindennapok emberének, hogy a háttérben szabadon lehessen formálni egy új világrendet. *Pat Robertson* már vagy 30 éve figyelmeztetett erre, és hogy a formálódó új világrenddel szemben a keresztény patriotizmus az igazi válasz. Azaz csak lenne, ha volna. De még nyomokban sincs, sőt le-téteményeseinek sem gondolatuk, sem cselekvési programjuk nincs, sőt még azt sem veszik észre, hogy az ő bőrükre is megy a játék. Mi meg jól elvagyunk a gumicsontokkal, amit tovább hergel a média.

A kiút az, hogy a feltett kérdésre – Milyen játékot kell játszaniunk? – az élet minden területén érdemben válaszoljunk. Itt és most a politikai etika, az etikus politikus kérdésére.

Platón a politikát olyan eszköznek (tudománynak és művészetnek) tekintette, amelynek segítségével a társadalom állammá válik, amint-hogy az egyén az etika gyakorlása által válik emberré. De ettől valóban messze vagyunk. Mind a politika, mind az etika elfogulatlan gondolkodást feltételez. Ennek hiányában csak a sárdobálás és az egyre növekvő demokráciadeficit lehet a részünk, ahogy ezt számos országban tapasztaljuk.

Ma a társadalmi értékítélet alapja alapvetően a pénz, a befolyás és a médiaérték. Ezek egyéni és közösségi megszerzése – a legtöbb esetben – az

etikán kívüli módon jött, jön létre. Így elmondható, hogy ma olyan emberek/közösségek vezetik a társadalmat és az államot, olyanok uralják a médi-umokat, a közbeszédet és ezen keresztül az állampolgárok életét és vágyait, adnak mintákat a felnövekvő nemzedéknek, akiknek/amelyeknek az erkölcsi mércéje megkérdőjelezhető.

MINDANNYIAN ÉREZZÜK, HOGY EZ NINCS JÓL ÍGY. De a problémák még mélyebbek. Nincs egyértelmű beszédünk az erkölcsi érettségről. Nincs – legalábbis a közbeszédben nincs – erkölcsi jellemmeghatározásunk vagy fokozataink, pedig a társadalomtudományok, és köztük az etika tudománya elég szemléletesen leírja az erkölcsi érettség fokozatait.

1. Erkölcsi viselkedés:
 - o nincs erkölcs;
 - o önmagára irányuló erkölcs;
 - o elismerés vágya és elmarasztalás félelme;
 - o általános érvényű elvek szerinti élet.
2. Viselkedést irányító szabályok:
 - o vasszabály: szemet-szemért, fogat fogért;
 - o bádogszabály: mindenkinek úgy, ahogy megérdemli;
 - o ezüstszabály: amit nem akarsz, hogy mások veled tegyenek, azt te se tedd mással;
 - o aranszabály: amint akarjátok, hogy az emberek veletek bánjanak, úgy bánjatok ti is velük.
3. Erkölcsi ítélet:
 - o tilalmak erkölce;
 - o egyezmények megtartásának erkölce;
 - o ami jó, az elkötelez – az aranszabály következetes betartása.

HA EGY KICSIT BELEHELYEZZÜK AZ ELŐBB ELMONDOTTAKAT A MAI POLITIKÁBA, vagy csak a mindennapok élethelyzeteibe, akkor láthatjuk, hogy milyen nagy bajok vannak. Az emberek erkölcsi szintje és az erre felépülő politika erkölcsi szintje – finoman szólva – megkérdőjelezhető. De valljuk, be a miénk is. Így igaz az a bölcsesség, hogy minden országnak olyan vezetése van, amilyen ő maga, amilyet megérdemel. És – van egy rossz hírem – lesz ez még lejjebb is. De van egy jó hírem is: az, hogy már beszélünk róla, hogy már fáj, hogy már elégünk van a birkaságból, az engedelmességből, az alattvalóságból. És nemcsak mi vagyunk torzak, sőt

nem is mi vagyunk a hibásak. Mi csak egy játszma részesei vagyunk. Mert vannak felelősök is. Újra és újra érvényes az írástudók árulása.

Eltorzultunk. A torz emberek aztán torz viszonyokat teremtenek, torz társadalmat hoznak létre, torz vallásokat és torz isteneket. És ez fordítva is igaz. A torz istenek, torz társadalmakat teremtenek és torz embereket formálnak. Ezek messze vezető témák, de előbb-utóbb megkerülhetetlen az ezekkel történő szembenézés is. Tehát itt nemcsak a politikát kell helyrehozni, hanem mindannyiunkat.

Tudomásul kell vennünk, hogy az emberek sokfélék. Mégis, az ország – politikai, gazdasági, kulturális, tudományos, egyházi – vezetésétől, és akik képviselnek bennünket vagy reprezentálják az országot, önkormányzatokat, intézményeket, jogosan várhatjuk el, hogy magas etikai szinten éljék az életüket.

A kérdés az, hogy felállíthatók-e etikai mércék, illetve hozzárendelhetők-e etikai, életmódbeli, felelősségvállalási szintek az egyes betöltendő funkciókhoz, például a politikai szerepvállaláshoz vagy egyéb vezetéshez.

A kérdés másik része, hogy mi a mérce, és ki határozza meg azt. Az egységes etikai kánon kialakításakor vissza kell lépni az „aranszabályig”, amelyet szinte minden vallás és etikai rendszer megfogalmazott: „Tedd azt mással, amit magadnak is kívánsz!”

Reálisnak kell lenni. Az ember gyarló, elesik, vonzódik a bűnhöz, a rosszhoz; ahogy a jóhoz is. A feladat így sokkal nagyobb, mint gondolnánk, és sokkal sürgetőbb is. De ne is beszéljünk etikáról, beszéljünk az ember érettségéről, a személyiség kibontakozásáról, az érett, elkötelezett személyiségről. Beszélhetünk érényekről, érények harmóniájáról. Mert az etikusság önmagában – ha mérhető is – kevés. Attól még lehet az ember – elnézést! – mulya, vagy nem tud kommunikálni, vagy nincs jó megjelése.

A FEJE TETEJÉRŐL A TALPÁRA KELL ÁLLÍTANI EZT A KÉRDÉST: nem a politikusnak, tisztséget betöltőnek kell megígérnie, hogy erkölcsös lesz, hanem nekünk, a társadalomnak kell megítélnünk – lehetőleg minél jobb szempontrendszer alapján –, hogy ki „méltó” arra, hogy azért a posztért versenybe (akár politikai versenybe) szálljon. Ki lesz a prima, és ki a prima primissima?

Meg kell határozni, hogy a tisztességes életnek milyen lépcsőfokai vannak, és kinek-kinek fel kell mérnie önmaga számára, hogy hol is áll ezen a lépcsősoron. A lépcsőfokok meghatározása szakmai kérdés, vannak erre hivatottak (tudósok, egyházi emberek, civil szervezetek, egyének). Egyértelmű kontúrok vonhatók a lépcsőfokok közé. És ez nem is újdonság. Számos vallásban, például a Mithras-kultuszban, a beavatások (tudás + feladatvállalás) meghatározott etikai, emberi szintekhez kötődtek, amelyek nyilvánosak voltak a társadalom számára.

Bizony, jó lenne tudni, hogy a magánéletben, az üzletben, a politikában, az élet egyéb bizalmi szintjein hol állok, és hol áll a másik. Transzparencia, átláthatóság. Egyfajta sajátos emberi minőségbiztosítás ez, és aki vállalja a megmértetést, az nemcsak állampolgári felelősségéről és érettségéről tesz tanúságot, hanem egy nyitott társadalom jó ügyét is szolgálja.

Ki minősít? Ez is módszertani kérdés. Ha egy kritériumrendszer nyilvános, akkor mindenki elhelyezheti magát a saját lépcsőfokán. Például azt mondhatja, hogy én egy 3-as szintű (de lehetne ezt színekkel, szimbólumokkal stb. is jelölni) ember vagyok, tehát minden olyan állami, politikai, vallási vezetői szintre „pályázhatok”, ahol kritériumként ez szerepel. Ha nincs meg a korreláció, vagy „feljebb tornászom” a saját szintemet, mondjuk 4-esre, akkor már más funkciókra/beosztásokra, bizalmi szintekre is alkalmas leszek.

Így aztán tudom a szintemet, s mások is tudják rólam. Ha többet szeretnék, növekednem kell. A növekedés segítése alapvetően fontos társadalmi feladat. De a cél az, hogy a jobb emberek jobb társadalmat hozzanak létre, igazságosabbat, élhetőbbet, és az esély mindenkinek megmaradjon. Ha túlértékeltem magamat, a társadalom lassan, de biztosan a helyemre tesz.

A VILÁGOS KRITÉRIUMRENDSZER MEGFOGALMAZÁSA KÉNYES ÜGY, hiszen a megfogalmazók érintettsége is fennáll. De milyen szempontrendszer szerint lehetne mérni, lehetne egy kitöltendő (önfelmérő) kérdőívet vagy szociometriát készíteni?

Aminek szerepelnie kellene:

- o *erkölcsi érettség*; itt van a helye az erkölcsi függetlenségnek, az

adott garanciáknak (pl. visszahívhatóság), az önzés kizárásának, a korrupcióellenességnek, a fizetési fegyelemnek, az állampolgári kötelességek betartásának stb.;

- o *érzelmi érettség*; itt van helye a tekintélynek, ellentétes neműek megbecsülésének, a szolidaritásnak, a társadalmi érzékenységnek, a problémák kezelési módszereinek, az erőszakmentes konfliktusmegoldás ismeretének, az empátiának stb.;
- o *erények megléte és harmóniája*; itt van helye az érzelmi, gondolati, akarati erények egyensúlya finomra hangolásának;

- o *nemzeti elköteleződés*; itt van helye a nemzeti érületnek, ismeretnek, a mindennapokban megjelenő nemzeti identitás megélésének, a határon túli magyarságnak, a hűségnek;
- o *elköteleződés a szegények, elesettek, sérültek mellett*; itt van helye az önkéntességnek, a személyes szolgálatnak, az érdeklődésnek, a szolidaritásnak;
- o *elköteleződés a fenntarthatóság iránt*; itt van helye a fenntartható személyes életnek, az ökolábnomnak, a több generáción átívelő felelősségnek, a jövő nemzedékek sorsának, a teremtés megőrzésének, a globális és lokális viszonyának, a lokalitások elsődlegességének;
- o *családi rendezettség*; itt van helye a generációkba ágyazódásnak, a belső harmóniának, a családban

átadott értékeknek, a párkapcsolati harmóniának, a család társadalmi beágyazódásának;

- o *kommunikációs készség*; itt van a helye az értő figyelésnek, az egyszerű fogalmazásnak, az őszinteségnek, nyitottságnak, a párbeszéd képességének, a kulturált viselkedésnek;
- o *intellektuális képességek*; itt van a helye a logikának, a minden oldalról való megvizsgálásnak, az ismereteknek, a holisztikus látásnak, a szakmai ismereteknek, a szakmai gyakorlatnak, az elismeréseknek;
- o *ápoltság*; itt van helye a megjelenésnek, az öltözködésnek, a belső és külső rend megjelenítésének.

Ez rögtön $10 \times 10 = 100$ pontot jelenthet.

Ezeket a kérdéseket nagyon okosan, civil kurázsival kell megfogalmazni. És például hozzá lehet rendelni őket feltétlenül egy-egy pályázati jelentkezéshez, vagy egy ember politikai küzdőterre „engedéshez”, a pozícióhoz arányítva.

PERSZE RENGETEG GYAKORLATI KÉRDÉS MERÜL FEL. Van itt tennivaló bőven, de a tömegtájékoztatási eszközök segítségével felelős párbeszédet kell indítani erről.

Nem vagyok naiv. A politika ma nem igényli ezt. A politika a hatalom megszerzéséről, gyakorlásáról és megtartásáról szól. Az elvek machiavellisták. Saját maguktól semmit nem fognak engedni. Miért tegyék? A társadalom vagy kikényszeríti ezt, vagy

minden marad a régiiben. Az a kérdés, akarjuk-e ezt?

A politika ma és holnap is – el akar altatni bennünket. Kenyérrel és cirrusokkal. Ne legyen illúzió: amit fölvezoltam, munkát, sok munkát kíván. És lépésről-lépesre lehet csak haladni, először a magunk portáján söpörve.

A nyilvánosság itt sokat jelent. Önmagunk átlátszóvá tévése (nem kell aggódni, elég tünknek marad még) segít bennünket az önfejlesztésben, a kapcsolatokban, az üzleti életben és a nyilvánosság terein. A jó példa ragadós.

A beszélgetést nekünk kell irányítanunk, akik fogékonyak vagyunk a platóni szóra: az etika gyakorlása által válunk emberré. Emberré, mert „az egyre kevesebb van”.

Garay András